

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10
The 10th STOU National Research Conference

แนวทางการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
Guidelines for New Theory Agriculture of Farmer in Ubolratana District, Khon Kaen Province

ปิยะพร นิตยสุวรรณ (Piyaporn Nitsuwon)¹สินีนุช ครุฑเมือง แสนเสริม(SineenuchKhurutmuangSansern)²

บำเพ็ญ เขียวหวาน(BumpenKeowan)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกร (2) ความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร (3) ปัญหาและความต้องการในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร (4) ความคิดเห็นต่อข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรประชากรที่ศึกษาคือเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ (5) ประสาน สืบสานเกษตรทฤษฎีใหม่ ถวายในหลวง) ปี 2560 ถึง 2562 ในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 567 คน กลุ่มตัวอย่าง 151 คน ได้จากการสุ่มแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ ผลการวิจัยพบว่า (1) เกษตรกรร้อยละ 55.6 เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 57.10 ปี จบประถมศึกษา แรงงานครัวเรือนเฉลี่ย 2.60 คน พื้นที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่เฉลี่ย 7.56 ไร่ ประสิทธิภาพในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่เฉลี่ย 3.91 ปี รายได้การทำเกษตรทฤษฎีใหม่เฉลี่ย 26,817.81 บาทต่อปี (2) เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่อยู่ในระดับมาก (3) เกษตรกรมีปัญหาการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ด้านการสนับสนุนอยู่ในระดับมาก มีปัญหาด้านความรู้และด้านวิธีการส่งเสริมอยู่ในระดับปานกลาง เกษตรกรมีความต้องการในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ด้านการสนับสนุนด้านความรู้และด้านวิธีการส่งเสริมอยู่ในระดับมากทั้ง 3 ด้าน (4) ข้อเสนอแนะต่อแนวทางในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ การสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพ และราคาถูกลง และการสนับสนุนในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ แนวทางการส่งเสริม เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรกร จังหวัดขอนแก่น

¹นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช kamepong@hotmail.com

²รองศาสตราจารย์ ดร.ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชsineenuch.san@stou.ac.th

³รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชbumpen.keo@stou.ac.th

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

Abstract

The objectives of this research were to study 1) basic general conditions of farmers 2) knowledge regarding new theory agriculture of farmers 3) problems and needs in the extension of new theory agriculture of farmers 4) farmer's opinion of suggestions for extension guidelines of new theory agriculture for farmers. The population of this study was 567 farmers who participated in the new theory agriculture extension project (5 cooperation in continuing new theory agriculture for His Majesty the King project) from the year 2017-2019 in Ubonratana district, KhonKaen province. The sample size of 151 people was simple random sampling method. Data was collected through conducting structured interview and was analyzed using descriptive analysis such as frequency distribution, percentage, minimum value, maximum value, standard deviation, and ranking. The results showed that 1) 55.6% of farmers were female, average age of 57.10 years, educated at primary school level, labor of 2.60 people, area for new theory agricultural of 7.56 rai, average experience in adopting new theory agricultural was 3.91 years, average income from new theory agriculture of 26,817.81 baht per year and 2) Farmers had knowledge about new theory agriculture at the high level. 3) Farmers faced with the problem about the new theory agriculture extension at the high level. They encountered with the problem regarding knowledge and extension at the moderate level. Farmers wanted to receive the new theory agriculture in supporting aspect, knowledge aspect, and extension aspect at the high level in all of the mentioned aspects. 4) Suggestions for a guideline for promoting the New Theory of Agriculture are support from relevant agencies, supporting access to low-cost and quality sources of production and continued support in agricultural theory.

Keywords: Extension guidelines, New theory agriculture, Farmer, Khon Kaen Province

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10 The 10th STOU National Research Conference

บทนำ

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ภาคเกษตรกรรมไทยกำลังเผชิญกับปัญหาความยากจนอันเกิดจากความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรไทยในปัจจุบันมีหลายประการ เช่น ปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ปัญหาเรื่องสุขภาวะ ปัญหาเรื่องตลาด และปัญหาที่มาจากนโยบายพลังงานและปัญหาอันเกิดจากการขาดแคลนน้ำมัน ดังนั้น ระบบเกษตรกรรมที่ยั่งยืน จึงถือเป็นโอกาสที่เกษตรกรไทยจะก้าวข้ามผ่านปัญหาในการทำการเกษตรในปัจจุบัน โดยหันมาให้ความสนใจและตระหนักถึงความสำคัญในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร นำมาพัฒนาให้เกิดความสำเร็จกับตนเอง ครอบครัว เกิดความกินดี อยู่ดี สามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด (อิศราภรณ์ ชัยภุมณ, 2562, น. 8)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรได้พระราชทานพระราชดำริเพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบความยากลำบากในการทำการเกษตรในเขตพื้นที่อาศัยนน้ำฝน ให้สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาวิกฤติได้โดยไม่เดือดร้อนและยากลำบากนัก พระราชดำรินี้ ทรงเรียกว่า “ทฤษฎีใหม่” โดยเน้นการจัดสรรทรัพยากรน้ำในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการจัดสรรพื้นที่เพื่อใช้ในการเพาะปลูกเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก หากมีเหลือจึงขาย สร้างผลผลิตอาหารที่พอเพียงและหลากหลายเพื่อเป็นแหล่งรายได้ สร้างความมั่นคงด้านอาหาร เกิดการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2560)ทรงพระราชทานขั้นตอนดำเนินงานของเกษตรทฤษฎีใหม่เป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น ทฤษฎีใหม่ขั้นกลาง และทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า โดยหน่วยงานต่างๆ ทั้งส่วนราชการ องค์กรเอกชน และองค์กรประชาชนได้ตระหนักถึงผลสำเร็จในการน้อมนำแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ไปใช้ในการดำเนินชีวิตกระทรวงเกษตรและสหกรณ์รำลึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ที่ทรงมีต่อปวงชนชาวไทย จึงได้จัดทำโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (5 ประสาน สืบสานเกษตรทฤษฎีใหม่ ถวายในหลวง) ขึ้นเพื่อถวายแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2559, น. 1)และในฐานะผู้ดูแลด้านการเกษตรทั้งกระบวนการผลิตและตัวเกษตรกรผู้ผลิต ได้น้อมนำ “ทฤษฎีใหม่” มาเป็นแนวทางในการพัฒนาภาคการเกษตร โดยมุ่งหวังจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร สร้างความมั่นคงด้านอาหารลดความเสี่ยงด้านรายได้ของครัวเรือน และกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เกิดการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพาจากภายนอก ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อขยายผลโครงการให้เชื่อมโยงถึงตลาด ใช้กลไกความร่วมมือในรูปแบบประชารัฐมาขับเคลื่อนโครงการ โดยมีการดำเนินการโครงการ ในระหว่างปี พ.ศ. 2560 ถึง 2562 มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น กว่า 210,206 คน(สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2562, น. 24)

หน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในพื้นที่อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ได้ดำเนินการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อสืบสานพระราชดำรินโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ภายใต้โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (5 ประสาน สืบสานเกษตรทฤษฎีใหม่ ถวายในหลวง) ปี พ.ศ. 2560 ถึง 2562 โดยมีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการจำนวน 567 คน และได้ถูกประเมินศักยภาพและจัดกลุ่มเกษตรกรหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ แล้ว จำนวน 567 คนโดยพิจารณาจากข้อมูลแหล่งน้ำ ที่ดิน แรงงาน และพฤติกรรมของเกษตรกร และประเมินศักยภาพโดยใช้หลักเกณฑ์การแบ่งกลุ่มเกษตรกรตามคำนิยาม และตัวบ่งชี้เป็น 3 กลุ่มเกษตรกรกลุ่ม A คือเกษตรกรที่สามารถพัฒนาตนเองสู่ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 และทำเป็นต้นแบบได้ เกษตรกรกลุ่ม B คือเกษตรกรที่เกือบจะไปสู่เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 และเกษตรกรกลุ่ม C คือเกษตรกรที่อยู่ในขั้นตอนเรียนรู้และพัฒนาสู่เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1(กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2560, น. 8)

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10
The 10th STOU National Research Conference

จากการประเมินศักยภาพและจัดกลุ่มเกษตรกรพบว่า เป็นเกษตรกรกลุ่ม A จำนวน 184 คน กลุ่ม B จำนวน 307 คน และกลุ่ม C จำนวน 76 คน เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองของเกษตรกรไปสู่ทฤษฎีใหม่ในแต่ละขั้นและสามารถทำเป็นต้นแบบได้ จึงมีความสำคัญที่จะศึกษาแนวทางการส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เพื่อนำผล การศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาเกษตรกรตามแนวทางพระราชดำริเพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเอง และการพัฒนาตนเองไปสู่ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 และทำเป็นต้นแบบได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกรในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
- 2 เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับเกษตรกรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
- 3 เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการในการส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
- 4 เพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในอำเภออุบลรัตน์

จังหวัดขอนแก่น

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10 The 10th STOU National Research Conference

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจประชากรที่ศึกษาคือเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ (5 ประสาน สืบสานเกษตรทฤษฎีใหม่ ถวายในหลวง) ปี 2560 ถึง 2562 ในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 567 คน กลุ่มตัวอย่าง 151 คน โดยใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ ที่ค่าความคาดเคลื่อน 0.07 โดยวิธีการสุ่มแบบง่ายด้วยวิธีจับสลากตามรายชื่อเกษตรกรตามสัดส่วนที่กำหนด เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 4 ตอนคือ (1) สภาพพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกร (2) ความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร (3) ปัญหาและความต้องการในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร (4) ข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และการจัดอันดับโดยใช้ค่าคะแนนน้ำหนักเฉลี่ย ดังนี้ 1.00-1.80 = น้อยที่สุด 1.81-2.60 = น้อย 2.61-3.40 = ปานกลาง 3.41-4.20 = มาก และ 4.21-5.00 = มากที่สุดและการวิเคราะห์ระดับความรู้ วิเคราะห์โดยพิจารณาจากคะแนนที่ตอบถูก ดังนี้ 1-3 = มีความรู้ น้อยที่สุด 4-6 = มีความรู้น้อย 7-9 = มีความรู้ปานกลาง 10-12 = มีความรู้มาก 13-15 = มีความรู้มากที่สุด

ผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกรเกษตรกรร้อยละ 55.6 เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 57.10 ปี เกษตรกรร้อยละ 67.5 มีระดับการศึกษาประถมศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.60 คน มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.60 คน เกษตรกรร้อยละ 85.5 มีลักษณะการถือครองที่ดินเป็นของตนเองทั้งหมด มีขนาดพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 21.15 ไร่ มีขนาดพื้นที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่เฉลี่ย 7.56 ไร่ มีประสบการณ์ทำเกษตรทฤษฎีใหม่เฉลี่ย 3.91 ปี มีรายได้ภาคการเกษตร เฉลี่ย 61,901.99 บาทต่อปี มีรายได้จากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เฉลี่ย 26,817.81 บาทต่อปี มีรายได้นอกภาคการเกษตร เฉลี่ย 44,768.50 บาทต่อปี และเกษตรกรร้อยละ 78.1 เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร โดยเกษตรกรร้อยละ 54.0 เป็นลูกค้า ธ.ก.ส.

2. ความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรเกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ในระดับมาก โดยเกษตรกรร้อยละ 46.4 มีความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ในระดับมาก รองลงมา ร้อยละ 43.7 และร้อยละ 9.3 มีความรู้อยู่ในระดับปานกลาง และมากที่สุด ตามลำดับ โดยมีคะแนนเฉลี่ย 10.12 คะแนนจากคะแนนเต็ม 15 คะแนน

3. ปัญหาและความต้องการในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร

3.1 ปัญหาในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่นภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.33) เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือ ปัญหาด้านการสนับสนุนเกษตรทฤษฎีใหม่ (ค่าเฉลี่ย 3.58) ได้แก่ ขาดการสนับสนุนแหล่งน้ำในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่จากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องขาดการสนับสนุนจากภาคเอกชนในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่และขาดการสนับสนุนแหล่งเงินทุนในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ ปัญหาความรู้ (ค่าเฉลี่ย 3.40) ได้แก่ ปัญหาความรู้ด้านการตลาด การผลิต และการรวมกลุ่ม และปัญหาด้านวิธีการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ (ค่าเฉลี่ย 3.03) ได้แก่ ปัญหาการส่งเสริมแบบมวลชน กลุ่ม และรายบุคคล ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 1

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10
The 10th STOU National Research Conference

ตารางที่ 1 สรุปรวมปัญหาในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

n = 151

ปัญหา	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	อันดับ
ปัญหาด้านวิธีการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่	3.03	ปานกลาง	3
การส่งเสริมแบบรายบุคคล	2.72	ปานกลาง	
การส่งเสริมแบบกลุ่ม	3.02	ปานกลาง	
การส่งเสริมแบบมวลชน	3.35	ปานกลาง	
ปัญหาด้านความรู้	3.40	ปานกลาง	2
ความรู้ด้านการผลิต	3.31	ปานกลาง	
ความรู้ด้านการตลาด	3.57	มาก	
ความรู้ด้านการรวมกลุ่ม	3.31	ปานกลาง	
ปัญหาด้านการสนับสนุนเกษตรทฤษฎีใหม่	3.58	มาก	1
ขาดการสนับสนุนแหล่งน้ำในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่จากหน่วยงาน ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง	3.88	มาก	
ขาดการสนับสนุนจากภาคเอกชนในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่	3.85	มาก	
ขาดการสนับสนุนแหล่งเงินทุนในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่	3.73	มาก	
รวม	3.33	มาก	

3.2 ความต้องการในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.64) เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านพบว่า มีความต้องการอยู่ในระดับมากทั้ง 3 ด้าน คือ ความต้องการด้านการสนับสนุนเกษตรทฤษฎีใหม่ (ค่าเฉลี่ย 3.79) ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น แหล่งน้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ การสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งปัจจัยการผลิตในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และการสนับสนุนแหล่งเงินทุนในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ความต้องการด้านความรู้ (ค่าเฉลี่ย 3.59) ได้แก่ ความต้องการความรู้ด้านการผลิต การตลาด และการรวมกลุ่ม และความต้องการด้านวิธีการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ (ค่าเฉลี่ย 3.55) ได้แก่ ความต้องการส่งเสริมแบบกลุ่มรายบุคคล และมวลชน ตามลำดับดังแสดงในตารางที่ 2

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10
The 10th STOU National Research Conference

ตารางที่ 2 สรุปรวมความต้องการในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในอำเภอบุรณรัมย์ จังหวัดขอนแก่น

n = 151

ความต้องการ	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	อันดับ
ความต้องการด้านวิธีการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่	3.55	มาก	3
การส่งเสริมแบบรายบุคคล	3.64	มาก	
การส่งเสริมแบบกลุ่ม	3.70	มาก	
การส่งเสริมแบบมวลชน	3.44	มาก	
ความต้องการด้านความรู้	3.59	มาก	2
ความรู้ด้านการผลิต	3.67	มาก	
ความรู้ด้านการตลาด	3.59	มาก	
ความรู้ด้านการรวมกลุ่ม	3.51	มาก	
ความต้องการด้านการสนับสนุนเกษตรทฤษฎีใหม่	3.79	มาก	1
การสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น แหล่งน้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์	4.10	มาก	
การสนับสนุนแหล่งเงินทุนในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่	3.88	มาก	
การสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งปัจจัยการผลิตในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่	3.88	มาก	
รวม	3.64	มาก	

4. ความคิดเห็นต่อข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรเกษตรกรเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในอำเภอบุรณรัมย์ จังหวัดขอนแก่นภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.72) เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านพบว่า เห็นด้วยกับข้อเสนอแนะอยู่ในระดับมากทั้ง 3 ด้าน คือ ข้อเสนอแนะด้านการสนับสนุนเกษตรทฤษฎีใหม่ (ค่าเฉลี่ย 3.92) ได้แก่ ควรมีการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น แหล่งน้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ควรมีการสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพและราคาถูก เช่น ต้นพันธุ์ ปุ๋ย และควรมีการสนับสนุนด้านนโยบายจากภาครัฐในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างต่อเนื่องข้อเสนอแนะด้านความรู้ (ค่าเฉลี่ย 3.69) ได้แก่ ควรมีการการอบรมให้ความรู้ด้านการผลิต ความรู้ด้านการตลาด และความรู้ด้านการรวมกลุ่ม สำหรับข้อเสนอแนะด้านวิธีการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ (ค่าเฉลี่ย 3.55) ได้แก่ ควรมีการส่งเสริมแบบรายบุคคล กลุ่ม และมวลชน ตามลำดับดังแสดงในตารางที่ 3

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10
The 10th STOU National Research Conference

ตารางที่ 3 สรุปประมวลระดับความเห็นต่อข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

n = 151

ข้อเสนอแนะ	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	อันดับ
ข้อเสนอแนะด้านวิธีการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่	3.55	มาก	3
การส่งเสริมแบบรายบุคคล	3.48	มาก	
การส่งเสริมแบบกลุ่ม	3.78	มาก	
การส่งเสริมแบบมวลชน	3.39	ปานกลาง	
ข้อเสนอแนะด้านความรู้	3.69	มาก	2
ความรู้ด้านการผลิต	3.80	มาก	
ความรู้ด้านการตลาด	3.73	มาก	
ความรู้ด้านการรวมกลุ่ม	3.55	มาก	
ข้อเสนอแนะด้านการสนับสนุนเกษตรทฤษฎีใหม่	3.92	มาก	1
ควรมีการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น แหล่งน้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์	4.19	มาก	
ควรมีการสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพและ ราคาถูก เช่น ดินพันธุ์ ปุ๋ย	4.17	มาก	
ควรมีการสนับสนุนด้านนโยบายจากภาครัฐในการทำเกษตรทฤษฎี ใหม่อย่างต่อเนื่อง	4.06	มาก	
รวม	3.72	มาก	

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย เรื่อง แนวทางการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น มีประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปราย ดังนี้

1. สภาพพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกรเกษตรกรร้อยละ 55.6 เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 57.10 ปี เกษตรกรร้อยละ 67.5 มีระดับการศึกษาประถมศึกษา มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.60 คน มีขนาดพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 21.15 ไร่ มีขนาดพื้นที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่เฉลี่ย 7.56 ไร่แตกต่างจากการศึกษาของ สิริรัตน์ พิชิตพร (2561, น.68) ศึกษาความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรจังหวัดลำพูน พบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่เฉลี่ย 11.53 ไร่ ทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.60 คน และการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ต้องใช้ความใส่ใจและใช้เวลาต่อวันในการจัดการพื้นที่มากกว่าพืชเชิงเดี่ยวทำให้เกษตรกรมีพื้นที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ไม่มากนักมีประสบการณ์ทำเกษตรทฤษฎีใหม่เฉลี่ย 3.91 ปีมีรายได้จากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เฉลี่ย 26,817.81 บาทต่อปีแตกต่างจากการศึกษาของ เบญจวรรณ คงชน (2548, น. 47) ศึกษาการวิเคราะห์การประหยัดต่อขนาดและการประหยัดจากการขยายขอบเขตการผลิต

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10 The 10th STOU National Research Conference

ของเกษตรกรทฤษฎีใหม่ในจังหวัดอุดรธานี พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่มีรายได้ เฉลี่ยครัวเรือนละ 67,678 บาทต่อปีทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากพื้นที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรเฉลี่ย 7.56 ไร่ ประกอบกับประสบการณ์ในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่น้อย เฉลี่ย 3.91 ปี และเกษตรกรเน้นการเพาะปลูกเพื่อความมั่นคงทางอาหาร ไว้บริโภคภายในครัวเรือน ลดรายจ่าย มากกว่าการจำหน่ายและจากการศึกษายังพบว่า มีเกษตรกรจำนวน 2 คน ที่ไม่ได้ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และมีเกษตรกรที่ไม่มีประสบการณ์ในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จำนวน 5 คนทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากเกษตรกรอยู่ในช่วงการตัดสินใจที่จะทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และการเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ก็เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมและศึกษาหาความรู้ไปพร้อมๆ กัน

2. ความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรเกษตรกรร้อยละ 46.4 มีความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เสาวนีย์ กาญจนหย่า (2547, น. 92) ศึกษารูปแบบการเรียนรู้ ความรู้ และทัศนคติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ กรณีศึกษา: ตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเกษตรกรมีความรู้ในระดับดีทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการในแต่ละปีจะได้รับการอบรมการปรับแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ที่เป็นหลักสูตรกลาง เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจ เกิดการปรับแนวคิดสร้างแรงจูงใจในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และสามารถนำไปประยุกต์เพื่อทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ในแต่ละขั้นได้

3. ปัญหาและความต้องการในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร

3.1 ปัญหาในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร

ปัญหาด้านการสนับสนุนเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรขาดการสนับสนุนแหล่งน้ำในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่จากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมีปัญหาในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากเกษตรกรอยู่ในพื้นที่นอกเขตชลประทาน และขาดแคลนแหล่งน้ำธรรมชาติ บางพื้นที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติอาจไม่เพียงพอ และอาจไม่สามารถนำมาใช้เพื่อการเกษตรได้ การสนับสนุนแหล่งน้ำจากหน่วยงานของรัฐยังไม่ทั่วถึง เนื่องจากงบประมาณสนับสนุนแต่ละปีมีจำนวนจำกัด และต้องรอคิวตามลำดับ หากเกษตรกรต้องดำเนินการขุดสระ หรือขุดเจาะน้ำบาดาลเองจะมีค่าใช้จ่ายสูงซึ่งสอดคล้องกับสิริรัตน์ พิษิตพร (2546, น. 66) พบว่า ปัญหาที่มากเป็นอันดับหนึ่งของเกษตรกร คือ ขาดแคลนน้ำ

ปัญหาคำรู้ด้านการตลาดขาดความรู้ในการหาช่องทางในการจัดจำหน่าย มีปัญหาในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากเกษตรกรส่วนใหญ่มักจะจำหน่ายผลผลิตที่เป็นพืชเศรษฐกิจที่ลานรับซื้อในพื้นที่ และเป็นการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง หากเป็นผลผลิตจำพวกผักผลไม้หากมีปริมาณมากพอที่จะจำหน่ายบางรายก็จะเป็นผู้จำหน่ายเอง บางรายก็จะมีเกษตรกรด้วยกันเองที่เป็นแม่ค้ารับซื้อต่อ เพื่อไปจำหน่ายที่ตลาดชุมชน หรือตลาดสดในตัวอำเภอ หากมีปริมาณน้อยก็จะไว้บริโภคภายในครัวเรือนหรือแบ่งปันเพื่อนบ้าน

ปัญหาการส่งเสริมแบบมวลชนขาดความรู้ในการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ มีปัญหาในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ทำให้มีปัญหาด้านสายตา และนิ้วหรือมือในการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ อีกทั้งการใช้งานและการทำความเข้าใจในการใช้งานอาจเป็นผลเนื่องมาจากความซับซ้อนของระบบเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้เป็นอุปสรรค

3.2 ความต้องการในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร

ความต้องการด้านการสนับสนุนเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น แหล่งน้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ มีความต้องการในระดับมาก อาจเป็นผลเนื่องมาจากปัญหาหลักของเกษตรกรคือ ขาดแคลนแหล่งน้ำที่เป็นปัจจัยสำคัญในการทำเกษตร และจากการศึกษาที่พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มากกว่าครึ่ง มีพื้นที่

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10 The 10th STOU National Research Conference

ทำเกษตรทฤษฎีใหม่เพียง 1-5 ไร่ โดยส่วนใหญ่เกษตรกรเน้นการปลูกพืชเศรษฐกิจเป็นหลักเช่น ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย โรงงาน และยางพารา ที่เป็นพืชสามารถทนแล้งได้ดีหากอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียวในการผลิต มากกว่าการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ หรือเกษตรผสมผสานที่จำเป็นต้องอาศัยแหล่งน้ำเป็นปัจจัยหลักในการผลิตทั้งระบบ ซึ่งใกล้เคียงกับการศึกษาของ มานะ ถนอมภูวนาด (2545, น. 101) ศึกษาความรู้และการปฏิบัติของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ในจังหวัดลพบุรี สระบุรีและสิงห์บุรี พบว่าเกษตรกรต้องการพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์มากที่สุด ร้อยละ 20.0

ความต้องการความรู้ด้านการผลิตการอบรมให้ความรู้ในการบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ มีความต้องการในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากเกษตรกรอาจจะยังไม่เข้าใจในการบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่เป็นหลักการสำคัญที่เน้นการจัดสรรทรัพยากรน้ำในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด และจัดสรรพื้นที่เพื่อเพาะปลูกเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก สืบเนื่องมาจากปัญหาหลักของเกษตรกรคือการขาดแคลนแหล่งน้ำในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จึงทำให้เกษตรกรยังไม่สามารถบริหารจัดการน้ำที่มีอยู่ให้เพียงพอต่อการผลิตได้ และจากการศึกษาความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ ประเด็นที่เกษตรกรตอบได้ถูกต้องน้อยที่สุด 1 ใน 3 ประเด็น คือ อัตราส่วนของการจัดสรรพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ (สระน้ำ:นาข้าว:พืชไร่พืชสวน:ที่อยู่อาศัย) คือ (30:30:30:10) การอบรมให้ความรู้ในการบริหารจัดการศัตรูพืช มีความต้องการในระดับมาก อาจเป็นเพราะเกษตรกรยังไม่สามารถบริหารจัดการศัตรูพืชได้อย่างเหมาะสม ถึงแม้เกษตรกรจะมีประสบการณ์ในการทำเกษตรมายาวนาน แต่จากที่เกษตรกรประสบปัญหาด้านศัตรูพืชเข้าทำลายเกษตรกรไม่ทราบถึงสาเหตุและแนวทางป้องกันกำจัดอย่างถูกต้องและเหมาะสม มุ่งเน้นการแก้ไขที่ปลายเหตุ คือ การใช้สารเคมี สังเกตจากการที่เกษตรกรในพื้นที่เข้ามาติดต่อสอบถามเจ้าหน้าที่เพื่อหาทางแก้ไขด้านศัตรูพืชกับสำนักงานเกษตรอำเภอ มักจะพบว่าเกษตรกรยังขาดความรู้ในส่วนนี้อยู่มาก

ความต้องการส่งเสริมแบบรายบุคคลการติดตามให้คำแนะนำในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่จากเจ้าหน้าที่ มีความต้องการในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการส่งเสริมโดยใช้เจ้าหน้าที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและโต้ตอบกันได้ทันที สามารถให้คำแนะนำ และแก้ปัญหาในการทำการเกษตรแก่เกษตรกรได้ตรงประเด็นเกิดการสื่อสารได้สองทาง

4. ความคิดเห็นต่อข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร

4.1 ข้อเสนอแนะด้านการสนับสนุนเกษตรทฤษฎีใหม่ควรมีการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น แหล่งน้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การสนับสนุนต่างๆ เช่น แหล่งน้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ มีความจำเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นระบบชลประทานที่ดิน บ่อบาดาลจากกรมทรัพยากรน้ำบาดาล ท่อส่งน้ำหรือสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าจากกรมชลประทาน พันธุ์ไม้ผล ไม้ยืนต้น พันธุ์หม่อน พันธุ์ไก่เนื้อ ไก่ไข่ เป็ดไข่ พันธุ์ปลา ล้วนเป็นการสนับสนุนที่ทำให้เกษตรกรมีจุดเริ่มต้นที่ดีในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่หรือเกษตรผสมผสานให้เกิดความหลากหลายในการทำกิจกรรมเกษตร เน้นการผลิตเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนเป็นหลัก เกิดการพึ่งพาตนเอง หากมีเหลือจึงขายหรือแบ่งปันคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สิริรัตน์ พิชิตพร (2546, น. 65-66) พบว่าข้อเสนอแนะเกี่ยวกับขาดแคลนน้ำด้านการเกษตรภาครัฐควรให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการสร้างหรือขุดสระน้ำเพิ่มเติม เจาะบ่อบาดาล หรือสนับสนุนการทำระบบน้ำหยดหรือรูปแบบการใช้น้ำที่มีประสิทธิภาพ และ จิระ กตะศิลา (2551, น. 67) ศึกษาการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่นพบว่าร้อยละ 62.6 เสนอให้สนับสนุนพันธุ์พืช พันธุ์ปลา และพันธุ์สัตว์ และร้อยละ 56.7 เสนอว่าควรปรับปรุงแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10 The 10th STOU National Research Conference

4.2 ข้อเสนอแนะด้านความรู้ควรมีการอบรมให้ความรู้ในการบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ แก่เกษตรกรที่สนใจ เกษตรกรเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นจุดเริ่มต้นในการลงมือทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ทั้งการจัดสรรพื้นที่และบริหารจัดการน้ำให้เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ของเกษตรกร และจากการสอบถามเกษตรกรเรื่องของบุคคลเป้าหมายที่จะอบรมถ่ายทอดความรู้ เกษตรกรให้ความเห็นว่าควรจะเป็นเกษตรกรที่มีความสนใจ โดยไม่ควรจัดโควตาตามรายชื่อ หรือไม่ควรจำกัดจำนวนในการอบรมให้ความรู้ ควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรที่มีความสนใจจริงๆ ก่อน

4.3 ข้อเสนอแนะด้านวิธีการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่

1) ด้านการส่งเสริมแบบกลุ่มควรสนับสนุนให้มีการจัดทำแปลงเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ เกษตรกรเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากมาจากในชุมชนของเกษตรกรยังขาดแปลงเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อเป็นต้นแบบหรือแนวทางในการปฏิบัติ รวมถึงแปลงเรียนรู้ยังทำให้เกิดการกระตุ้นหรือแรงจูงใจให้เกษตรกรเห็นความสำคัญในและผลของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงหรือความสูญเสียที่อาจเกิดกับการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพียงอย่างเดียว ไม่ว่าจะเป็น การเกิดภัยแล้ง น้ำท่วม หรือการระบาดของศัตรูพืช เพราะหากเป็นพืชเชิงเดี่ยว จะเกิดผลกระทบในทางเศรษฐกิจมากกว่าการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และจากการสอบถามเกษตรกร อยากให้มีการจัดทำแปลงเรียนรู้ในพื้นที่อย่างน้อย ตำบลละ 1 จุด เพื่อให้เกษตรกรได้เข้าไปศึกษา แลกเปลี่ยนและเรียนรู้ได้อย่างสะดวก ควรมีการจัดศึกษาดูงานนอกสถานที่เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่แก่เกษตรกรอย่างทั่วถึง เกษตรกรเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่เกษตรกรได้ไปศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่จากที่อื่นๆ จะเป็นการเปิดโลกทัศน์แก่เกษตรกร ได้พบเจอกับสิ่งใหม่ๆ เกิดความตื่นตัวตื่นใจต่อสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้น และอาจเกิดแรงบันดาลใจนำไปปรับปรุงปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ หรือของตนเองให้ดียิ่งขึ้น และควรให้โอกาสสำหรับผู้ที่มีความสนใจจริง และยังไม่เคยได้ไปศึกษาดูงานนอกสถานที่เป็นอันดับแรก

2) ด้านการส่งเสริมแบบรายบุคคล เจ้าหน้าที่ควรมีการติดตามให้คำแนะนำในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ อย่างสม่ำเสมอเกษตรกรเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการสื่อสารแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารกับเจ้าหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกษตรกรเกิดแรงจูงใจ สามารถได้ตอบให้คำแนะนำและแก้ไขปัญหาได้ตรงประเด็น เกิดการสื่อสารอย่างสม่ำเสมอ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเจ้าหน้าที่และตัวเกษตรกรเอง

3) ด้านการส่งเสริมแบบมวลชน ควรมีการจัดทำเอกสารคู่มือเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่เผยแพร่แก่เกษตรกร เกษตรกรเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่เกษตรกรมีเอกสารคู่มือเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ไว้ศึกษาทำให้เกษตรกรสามารถอ่านและศึกษาซ้ำๆ ได้หลายครั้งหากเกิดข้อสงสัยหรือความไม่แน่ใจในการปฏิบัติสามารถกลับมาทบทวนใหม่ได้ง่ายและสะดวกควรมีการให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ผ่านสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ อย่างสม่ำเสมอ เกษตรกรเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจากเกษตรกรสามารถเข้าถึงสื่อวิทยุและโทรทัศน์ได้อย่างสะดวก ทำให้เกษตรกรเกิดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ที่มีทั้งภาพและเสียงได้อย่างชัดเจน และหากมีช่องทางที่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างสม่ำเสมอจะทำให้เกษตรกรเกิดแรงจูงใจ เกิดการพัฒนาปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นได้

5. แนวทางการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่

การส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น โดยให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของภาครัฐเป็นผู้ส่งเสริมการทำเกษตรทฤษฎีใหม่แก่เกษตรกร และมีการติดตามให้คำแนะนำอย่างสม่ำเสมอ เจ้าหน้าที่ต้องเตรียม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10 The 10th STOU National Research Conference

ตัวให้พร้อมในด้านความรู้ที่จะไปส่งเสริมและถ่ายทอดต่อเกษตรกร เนื้อหาความรู้ที่ควรเพิ่มเติมคือ ความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ในประเด็นหลักการและขั้นตอนเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ เนื้อหาที่จะเน้นให้ความรู้แก่เกษตรกร เรื่อง การตลาดในประเด็นการหาช่องทางในการจัดจำหน่าย การผลิตในประเด็นการบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ และการบริหารจัดการศัตรูพืช การส่งเสริมแบบกลุ่มโดยการจัดทำแปลงเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ หรือการศึกษาดูงานนอกสถานที่แก่เกษตรกรอย่างทั่วถึง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดทำเอกสารคู่มือเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่เผยแพร่แก่เกษตรกรที่สนใจผ่านหน่วยงานในพื้นที่ จัดทำสื่อความรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุอย่างสม่ำเสมอ บูรณาการจัดหาและพัฒนาแหล่งน้ำ ระบบส่งน้ำ หรือระบบกระจายน้ำ สนับสนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกรไม่ว่าจะเป็นพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ตามความจำเป็น เกษตรกรต้องหมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ปฏิบัติตามคำแนะนำและปรับใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเอง มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรอย่างสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกร

1.1.1 ความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่จากการวิจัยพบว่าเกษตรกรตอบได้ถูกต้องน้อย ที่สุด 3 ประเด็น ได้แก่ หลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ มี 3 ขั้นตอน อัตราส่วนของการจัดสรรพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ (สระน้ำ:นาข้าว:พืชไร่พืชสวน:ที่อยู่อาศัย) คือ (30:30:30:10) และทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 เป็นการผลิตให้พึ่งตนเองได้ ด้วยวิธีง่ายๆ ค่อยเป็นค่อยไปตามกำลัง พอมีกินมีใช้ ไม่อดอยาก จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) เกษตรกรควรทำการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในส่วนของ หลักการและขั้นตอนของเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้เกษตรกรได้เข้าใจในหลักการ และสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อที่จะได้พัฒนาตนเองไปสู่ในแต่ละขั้นของทฤษฎีใหม่ได้อย่างเข้มแข็ง

1.1.2 ด้านการสนับสนุนเกษตรทฤษฎีใหม่จากการวิจัยพบว่าเกษตรกรขาดการสนับสนุนแหล่งน้ำในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่จากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ในระดับมาก จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) หากในชุมชนมีแหล่งน้ำสาธารณะ ควรร่วมมือกันขุดลอกหรือปรับปรุงแหล่งน้ำให้มีพื้นที่รองรับน้ำในฤดูฝนเพิ่มมากขึ้น

2) เกษตรกรที่มีแหล่งน้ำเป็นของตนเองก็ควรขุดลอกและปรับปรุงแหล่งน้ำของตนเองอย่างสม่ำเสมอ วางแผนการใช้น้ำอย่างประหยัดและรู้คุณค่า

3) เกษตรกรที่ไม่มีแหล่งน้ำเป็นของตนเอง ควรรวมกลุ่มสำหรับผู้ที่ไม่มีพื้นที่ทำการเกษตรที่อยู่ใกล้เคียงกัน ร่วมกันขุดเจาะน้ำบาดาลเพื่อการเกษตรไว้ใช้สอยร่วมกัน เพื่อเป็นการลดการลงทุนในเรื่องแหล่งน้ำ

1.1.3 ด้านความรู้จากการวิจัยพบว่าเกษตรกรขาดความรู้ในการหาช่องทางในการจัดจำหน่าย มีปัญหาในระดับมาก จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) เกษตรกรควรเข้าไปศึกษาหาความรู้ในเรื่องช่องทางในการจัดจำหน่ายสินค้าจากกลุ่ม/องค์กรในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มส่งเสริมอาชีพ หรือวิสาหกิจชุมชนที่มีอยู่ในพื้นที่ เพื่อที่เกษตรกรจะได้มีแนวทางในการเพิ่มช่องทางในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของตนเอง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10 The 10th STOU National Research Conference

1.1.4 ด้านวิธีการส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่

การส่งเสริมแบบมวลชนจากการวิจัยพบว่าเกษตรกรขาดความรู้ในการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ มีปัญหาในระดับมาก จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) เกษตรกรควรศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือให้บุตรหลานในครัวเรือนแนะนำวิธีการใช้ เนื่องจากปัจจุบันการใช้สมาร์ทโฟนเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย และเกษตรกรสามารถเข้าถึงได้อย่างง่าย ประกอบกับการสนับสนุนจากรัฐบาลที่จัดให้ทุกหมู่บ้านมีอินเทอร์เน็ตประชารัฐไว้บริการอย่างทั่วถึง

1.2 ข้อเสนอแนะต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

1.2.1 ด้านความรู้ จากการวิจัยพบว่าเกษตรกรขาดความรู้ในการหาช่องทางในการจัดจำหน่าย ในระดับมาก จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรให้ความรู้ในเรื่องของการตลาดกับเกษตรกร
2) ควรส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อให้เกษตรกรร่วมกันวางแผนการผลิตให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันและสอดคล้องกับความต้องการของตลาด เมื่อกลุ่มมีผลผลิตทางการเกษตรที่มากพอในระดับหนึ่งที่จะส่งไปขายยังตลาด หรือมีพ่อค้ามารับซื้อผลผลิตเพื่อไปจำหน่ายต่อ ก็จะเป็นการเพิ่มช่องทางการตลาดอีกทางหนึ่ง

จากการวิจัยพบว่าเกษตรกรมีความต้องการการอบรมให้ความรู้ในการบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่และความต้องการการอบรมให้ความรู้ในการบริหารจัดการศัตรูพืชในระดับมาก จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรมีการให้ความรู้ในการบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่และการบริหารจัดการศัตรูพืชแก่เกษตรกรที่สนใจ เพื่อเพิ่มความรู้ให้แก่เกษตรกร สามารถวางแผนในการจัดการพื้นที่ให้เป็นไปตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ตามความเหมาะสมของพื้นที่ของตนเองและเกษตรกรมีแนวทางในการบริหารจัดการศัตรูพืชได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

1.2.2 ด้านการวิธีการส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่

การส่งเสริมแบบรายบุคคลจากการวิจัยพบว่าเกษตรกรมีความต้องการการติดตามให้คำแนะนำในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่จากเจ้าหน้าที่ในระดับมาก จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) เจ้าหน้าที่ควรร่วมกันวางแผนติดตาม ประเมินผล และให้คำแนะนำแก่เกษตรกรร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

1.3 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและระดับนโยบาย

1.3.1 ความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ จากการวิจัยพบว่าในเรื่องของความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่เกษตรกร ตอบได้ถูกต้องน้อย ที่สุด 3 ประเด็น ซึ่งอยู่ในด้านของหลักการและขั้นตอนของเกษตรทฤษฎีใหม่ จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) การจัดทำโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ในด้านการส่งเสริมองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกร ควรมีการเน้นส่งเสริมความรู้ในเรื่องของหลักการและขั้นตอนของทฤษฎีใหม่ที่เป็นพื้นฐานสำคัญ เพื่อให้เกษตรกรได้รู้และเข้าใจในหลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ในแต่ละขั้นตอนอย่างแท้จริง เพื่อที่สามารถนำมาปรับใช้ในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของตนเองได้อย่างเหมาะสม เกิดการพัฒนาตามลำดับขั้นเกิดประโยชน์และผลสำเร็จต่อตนเอง ชุมชน และสังคม

1.3.2 ด้านการสนับสนุนเกษตรทฤษฎีใหม่ จากการวิจัยพบว่าเกษตรกรขาดการสนับสนุนแหล่งน้ำในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่จากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ในระดับมาก มีความต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10 The 10th STOU National Research Conference

แหล่งน้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ในระดับมาก และเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะควรมีการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น แหล่งน้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ในระดับมาก จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) ควรมีการบูรณาการในการจัดหาและพัฒนาแหล่งน้ำ ระบบส่งน้ำ หรือระบบกระจายน้ำ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำในพื้นที่เกษตรของเกษตรกร เกษตรกรในพื้นที่นอกเขตชลประทานจะได้มีแหล่งน้ำที่เหมาะสมกับการเกษตร และเป็นการสนับสนุนการทำเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรผสมผสาน

2) ควรมีการบูรณาการในการสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกรไม่ว่าจะเป็นพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ อาจจะสนับสนุนในรูปแบบของกลุ่มย่อยและการยืมคืน เพื่อพัฒนาเป็นกองทุนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์แก่ชุมชนต่อไป

1.3.3 ด้านความรู้ จากการวิจัยพบว่าเกษตรกรขาดความรู้ในการหาช่องทางในการจัดจำหน่าย ต้องการการอบรมให้ความรู้ในการบริหารจัดการศัตรูพืชต้องการการอบรมให้ความรู้ในการบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรกรเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะว่าควรมีการอบรมให้ความรู้ในการบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่แก่เกษตรกรที่สนใจในระดับมาก จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) การจัดทำหลักสูตรในการอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรควรมีเนื้อหาวิชาที่ครอบคลุมในหลายๆ ด้าน ทั้งด้านหลักการและขั้นตอนของเกษตรทฤษฎีใหม่ ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการรวมกลุ่ม เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้และแนวทางการจัดการในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่เพิ่มมากขึ้น

2) ควรมีการบูรณาการวางแผนจัดทำหลักสูตรร่วมกันจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

1.3.4 ด้านวิธีการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่

การส่งเสริมแบบกลุ่ม จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะควรสนับสนุนให้มีการจัดทำแปลงเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ และควรมีการจัดศึกษาดูงานนอกสถานที่เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่แก่เกษตรกรอย่างทั่วถึงในระดับมาก จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) ควรดำเนินการจัดทำแปลงเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ หรือผลักดันเกษตรกรที่ผ่านการประเมินศักยภาพและจัดกลุ่มเกษตรกรที่อยู่ในกลุ่ม A ให้เป็นต้นแบบในพื้นที่ ที่คอยให้คำแนะนำและคำปรึกษาแก่เกษตรกรท่านอื่น เกิดการเรียนรู้จากพื้นที่จริงของเกษตรกรเอง

2) ควรจัดหลักสูตรการเรียนรู้ให้มีการศึกษาดูงานนอกสถานที่เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ให้เกษตรกรอย่างทั่วถึง

การส่งเสริมแบบรายบุคคล จากการวิจัยพบว่าเกษตรกรมีความต้องการการติดตามให้คำแนะนำในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่จากเจ้าหน้าที่ในระดับมาก จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) ควรมีกลไกการขับเคลื่อนและการทำงานร่วมกัน ทั้งการติดตามงาน การประเมินผลอย่างจริงจังจากทุกภาคส่วน

การส่งเสริมแบบมวลชน จากการวิจัยพบว่าเกษตรกรเห็นด้วยกับการจัดทำเอกสารคู่มือเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่เผยแพร่แก่เกษตรกร และการให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ผ่านสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ อย่างสม่ำเสมอในระดับมาก จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) ควรมีบูรณาการรวบรวมข้อมูลความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อจัดพิมพ์เป็นเอกสารคู่มือเผยแพร่แก่เกษตรกรที่สนใจผ่านหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10 The 10th STOU National Research Conference

2) ควรมีการบูรณาการเผยแพร่ความรู้และข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการน้ำ ดิน พื้นที่ การทำบัญชีครัวเรือน ฯลฯ ผ่านสื่อโทรทัศน์ และวิทยุอย่างสม่ำเสมอ โดยมีช่องทางและเวลาออกอากาศเฉพาะเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อเป็นการสร้างแรงบันดาลใจ และจูงใจให้เกษตรกรเห็นความสำคัญของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยซ้ำในพื้นที่เดิม ในกรณีที่เกษตรกรทำเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อเนื่องมาแล้วหลาย ๆ ปี เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร

2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อเกษตรกรต่อไป

2.3 ควรทำการศึกษาเกษตรกรแต่ละระดับตามการประเมินศักยภาพและจัดกลุ่มของเกษตรกร A B C เพื่อหาแนวทางในการพัฒนา

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2559). รายละเอียดโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่. คู่มือการปฏิบัติงานโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ประจำปีงบประมาณ 2560. กรุงเทพฯ. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- _____. (2560). Road Map โครงการ. คู่มือการปฏิบัติงานโครงการ 5 ประสาน สืบสานเกษตรทฤษฎีใหม่ ถวายในหลวง ปีงบประมาณ พ.ศ. 2561. กรุงเทพฯ. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- จิระ กตะศิลา. (2551). การตัดสินใจเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- เบญจวรรณ คงชน. (2548). การวิเคราะห์การประหยัดต่อขนาดและการประหยัดจากการขยายขอบเขตการผลิตของเกษตรทฤษฎีใหม่ในจังหวัดอุดรธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- มานะ ถนอมภูวนาถ. (2545). ความรู้และการปฏิบัติของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ในจังหวัดลพบุรี สระบุรี และสิงห์บุรี. (รายงานการวิจัย ไม่ได้ตีพิมพ์). สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ลพบุรี.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2560). จุดเริ่มต้นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. สืบค้นเมื่อ 6 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.chaipat.or.th/publication/publish-document/sufficiency-economy.html>
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดขอนแก่น. (2562). รายชื่อเกษตรกรโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ปี 2560 ถึง 2562 [ไฟล์ข้อมูล]. สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดขอนแก่น.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2562). การส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ (5 ประสาน สืบสานเกษตรทฤษฎีใหม่ ถวายในหลวง) ปี 2562. รายงานผลการดำเนินงานโครงการตามนโยบายสำคัญ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ.
- สิริรัตน์ พิชิตพร. (2546). ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร จังหวัดลำพูน. (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- เสาวนีย์ กาญจนหย้า. (2547). รูปแบบการเรียนรู้ ความรู้ และทัศนคติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10
The 10th STOU National Research Conference

กรณีศึกษา: ตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่.(วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.

อิศราภรณ์ ชัยกุณา. (2562). ระบบการเกษตรแบบยั่งยืน ทางรอดของเกษตรกรไทย. วารสารเศรษฐกิจการเกษตร, 65(754), 8-9. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2563, จาก

http://www.oae.go.th/assets/portals/1/files/journal/2562/9_sep62-754.pdf

